

**WICEPREZES
NAJWYŻSZEJ IZBY KONTROLI**
Wojciech Misiąg

KNO – 4101-06-02/2012

P/12/067

**WYSTĄPIENIE
POKONTROLNE**

[Tekst ujednolicony na podstawie uchwały Nr 54/2013 Kolegium Najwyższej Izby Kontroli z dnia 16 lipca 2013 r. w sprawie zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego]

I. Dane identyfikacyjne kontroli

Numer i tytuł kontroli	P/12/067 – Wychowanie fizyczne i sport w szkołach publicznych i niepublicznych
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Departament Nauki, Oświaty i Dziedzictwa Narodowego
Kontroler	Maksymilian Michał Tuz, doradca ekonomiczny, upoważnienie do kontroli nr 83244 z 11 grudnia 2012 r. (dowód: akta kontroli, str. 1)
Jednostka kontrolowana	Ministerstwo Edukacji Narodowej (MEN), 00-918 Warszawa, al. Szucha 25
Kierownik jednostki kontrolowanej	Krystyna Szumilas, Minister Edukacji Narodowej od 18 listopada 2011 r. Upřednio stanowisko to od 16 listopada 2007 r. do 18 listopada 2011 r. zajmowała Katarzyna Hall. (dowód: akta kontroli, str. 2)

II. Ocena kontrolowanej działalności¹

Ocena ogólna

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie, mimo stwierdzonych nieprawidłowości, działania Ministra Edukacji Narodowej w obszarze wychowania fizycznego w szkołach, w tym wprowadzenie zmian programowych w jego nauczaniu oraz sposób i zakres ujęcia w nowej podstawie programowej problematyki edukacji zdrowotnej². Jednak przyjęty przez Ministra sposób przygotowania szkół do wdrożenia podstawy programowej wychowania fizycznego oraz zakres tematyczny monitorowania jej realizacji nie był wystarczający.

W ocenie Najwyższej Izby Kontroli współpraca Ministra Edukacji Narodowej z Ministrem Sportu i Turystyki oraz Ministrem Zdrowia, mająca na celu rozwiązywanie problemów występujących w obszarze wychowania fizycznego i sportu szkolnego, nie odbywała się w sposób systematyczny warunkujący jego doskonalenie i rozwój.

Uzasadnienie oceny ogólnej

Minister Edukacji Narodowej w ramach programowej reformy kształcenia ogólnego wprowadził od roku szkolnego 2009/2010 kompleksowe zmiany w wychowaniu fizycznym, w tym określił podstawę programową przedmiotu odpowiadającą społecznym potrzebom i oczekiwaniom oraz umożliwił szkołom tworzenie własnej oferty programowej m.in. poprzez wybór form realizacji i tematyki tych zajęć przez uczniów³.

Monitorowanie wdrażania nowej podstawy programowej wychowania fizycznego w szkołach podstawowych ograniczono jednak do zbadania w klasach pierwszych i drugich szkoły podstawowej miejsca prowadzenia zajęć wychowania fizycznego, a na pozostałych etapach edukacji – form realizacji tych zajęć. Działania te nie objęły natomiast kwestii dopuszczania do użytku szkolnego programów nauczania wychowania fizycznego uwzględniających nową podstawę programową przedmiotu, realizacji treści kształcenia ustalonych w tej podstawie oraz stosowania *Zalecanych warunków i sposobów realizacji* podstawy programowej przedmiotu.

¹ Najwyższa Izba Kontroli stosuje 3-stopniową skalę ocen: pozytywna, pozytywna mimo stwierdzonych nieprawidłowości, negatywna. Jeżeli sformułowanie oceny ogólnej według proponowanej skali byłoby nadmiernie utrudnione, albo taka ocena nie dawałaby prawdziwego obrazu funkcjonowania kontrolowanej jednostki w zakresie objętym kontrolą, stosuje się ocenę opisową, bądź uzupełnia ocenę ogólną o dodatkowe objaśnienie.

² Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. z 2009 r. Nr 4, poz. 17). Od 1 września 2012 r. obowiązuje rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w tej samej sprawie z dnia 27 sierpnia 2012 r., które obejmuje analogiczne treści (Dz. U. z 2012 r., poz. 977); dalej: podstawa programowa wychowania fizycznego z 2008 r. Podstawę programową kształcenia ogólnego, w tym wychowania fizycznego wprowadzono na I etapie edukacji (klasy I-III szkoły podstawowej) i III etapie edukacji (gimnazjum) od roku szkolnego 2009/2010, natomiast jej wdrożenie na II etapie (klasy IV-VI szkoły podstawowej) i IV etapie (szkoły ponadgimnazjalne) rozpoczęto od roku szkolnego 2012/2013.

³ Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 19 sierpnia 2009 r. w sprawie dopuszczalnych form realizacji dwóch godzin obowiązkowych zajęć wychowania fizycznego (Dz. U. Nr 136, poz. 1116) oraz rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2011 r. w tej samej sprawie (Dz. U. Nr 175, poz. 1042), które obowiązuje od dnia 1 września 2011 r.

Minister Edukacji Narodowej nie skorzystał również z możliwości wynikającej z art. 35 ust. 2 pkt 1 ustawy o systemie oświaty i nie zlecił kuratorom oświaty – w ramach kierunków realizacji polityki oświatowej państwa w roku szkolnym 2012/2013 – przeprowadzenia ewaluacji problemowej efektów wdrożenia podstawy programowej wychowania fizycznego po cyklu kształcenia 2009/2010-2012/2012 na I i III etapie edukacji.

W konsekwencji Minister nie dysponował pełną informacją na temat wdrożenia treści kształcenia wychowania fizycznego określonych w nowej podstawie programowej kształcenia ogólnego oraz skuteczności przyjętych rozwiązań programowych i organizacyjnych w obszarze wychowania fizycznego w szkołach. Nie podejmował zatem działań korygujących służących zapewnieniu właściwego wdrożenia podstawy programowej przedmiotu.

Potwierdzają powyższą ocenę ustalenia kontroli NIK w 43 szkołach. W ponad połowie gimnazjów (w 24 spośród 43, tj. 56%) dopuszczono programy nauczania wychowania fizycznego, które nie uwzględniały w pełnym zakresie wymagań nowej podstawy programowej przedmiotu na tym etapie edukacji lub prowadzone w nich zajęcia odbywały się bez programu nauczania, a w 30 (70%) z nich nie zrealizowano w pełni treści kształcenia określonych w tej podstawie, głównie z zakresu edukacji zdrowotnej. Wyniki kontroli NIK w większości szkół wskazują również na brak zaangażowania dyrektorów szkół i nauczycieli we wprowadzanie zmian programowych, niski poziom frekwencji uczniów podczas zajęć wychowania fizycznego oraz niewykorzystywanie przez szkoły możliwości tworzenia własnej oferty programowej zgodnej z potrzebami i oczekiwaniami uczniów. Uwagę zwraca również brak skoordynowanych działań w obszarze edukacji zdrowotnej oraz nieorganizowanie zajęć z gimnastyki korekcyjnej, pomimo znaczącej skali występowania wad postawy u uczniów.

W przeprowadzonym w trakcie kontroli NIK badaniu ankietowym 25% uczniów (i 22% rodziców uczniów) wyraziło opinię, że udział w zajęciach wychowania fizycznego nie przyczynił się do zwiększenia ich sprawności fizycznej. Ponadto w opinii 25% uczniów publicznych i 36% niepublicznych gimnazjów udział w zajęciach nie umożliwił im opanowania wiedzy, umiejętności i postaw z edukacji zdrowotnej.

Istotnym czynnikiem, który w ocenie NIK niekorzystnie wpłynął na proces wdrażania nowej podstawy programowej wychowania fizycznego były niewystarczające działania związane z przygotowaniem nauczycieli wychowania fizycznego do jej wprowadzenia.

Dopiero w grudniu 2009 r. przygotowano 30 wojewódzkich ekspertów przedmiotu (z wyłączeniem osób z województwa pomorskiego, dolnośląskiego i świętokrzyskiego), którzy mieli wspierać nauczycieli w pracy z nową podstawą programową. Kolejny kurs dla 25 nauczycieli-doradców i konsultantów wychowania fizycznego z zakresu edukacji zdrowotnej zorganizowano pod koniec roku szkolnego 2010/2011. W 2012 r., tj. trzy lata po rozpoczęciu wdrażania podstawy programowej przedmiotu, upowszechniono poradnik dla dyrektorów i nauczycieli z zakresu edukacji zdrowotnej. Ponadto do końca kontroli w MEN (25 stycznia 2013 r.) nie opublikowano opracowanych modelowych programów nauczania wychowania fizycznego dla danego typu szkoły.

Minister Edukacji Narodowej nie współdziałał z Ministrem Sportu i Turystyki w realizacji zadań wyznaczonych w *Strategii rozwoju sportu w Polsce do roku 2015* oraz nie doprowadził do wypracowania z Ministrem Zdrowia rozwiązań dotyczących przeciwdziałaniu wadom postawy wśród uczniów oraz narastającemu zjawisku zwolnień uczniów z zajęć wychowania fizycznego, a także do określenia form i zakresu współpracy pielęgniarstwa środowiska nauczania z dyrektorem szkoły i radą pedagogiczną. Na tę ostatnią kwestię zwróciła uwagę Najwyższa Izba Kontroli w wystąpieniu pokontrolnym z 20 maja 2011 r., skierowanym do Ministra Edukacji Narodowej po kontroli pn. *Realizacja zadań w zakresie zapobiegania nadwadze i otyłości u dzieci i młodzieży szkolnej* (P/10/190).

III. Opis ustalonego stanu faktycznego

1. Działania Ministra Edukacji Narodowej w obszarze rozwoju wychowania fizycznego w szkołach

Opis stanu
faktycznego

Minister Edukacji Narodowej w ramach reformy kształcenia ogólnego wprowadził od roku szkolnego 2009/2010 zmiany programowe i organizacyjne w kształceniu wychowania fizycznego, w tym określił podstawę programową przedmiotu⁴ oraz umożliwił szkołom wybór form realizacji i zakresu tematycznego tych zajęć przez uczniów⁵.

Nowa podstawa programowa wychowania fizycznego, w porównaniu do poprzednio obowiązującej wprowadzonej rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 26 lutego 2002 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół⁶, zawiera wykaz jednoznacznie określonych wymagań ze szczególnym uwzględnieniem edukacji zdrowotnej. Na przykład w podstawie programowej dla gimnazjum określono 33 wymagania, w tym 19 odnoszących się do treści kształcenia z edukacji zdrowotnej⁷, wobec 10 ogólnych haseł programowych ujętych w podstawie programowej z 2002 r. Ponadto w nowej podstawie programowej wychowania fizycznego podano na poszczególnych etapach edukacji *Zalecane warunki i sposób realizacji* wychowania fizycznego, które w założeniu mają warunkować jej skuteczne prowadzenie.

Zmianom programowym i organizacyjnym w zakresie wychowania fizycznego towarzyszył rozwój bazy sportowej finansowany z budżetu Ministra Sportu i Turystyki oraz jednostek samorządu terytorialnego. W latach 2004/2005-2011/2012 nastąpił znaczący wzrost infrastruktury przeznaczonej do prowadzenia zajęć wychowania fizycznego i zajęć sportowych. Obejmował on zarówno hale sportowe, jak i pełnowymiarowe sale gimnastyczne. Ich liczba zwiększyła się odpowiednio z 880 do 1.567 obiektów (tj. o 78%) i z 2.676 do 6.855 sal (156%). Ponadto szkoły dysponują nową kategorią obiektów, tj. 2.434 boiskami wielofunkcyjnymi⁸.

W latach szkolnych 2009/2010-2011/2012, na podstawie art. 35 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty⁹, Minister corocznie – w ramach kierunków realizacji polityki oświatowej państwa – ustalał monitorowanie wdrażanej od roku szkolnego 2009/2010 podstawy programowej kształcenia ogólnego, w tym wychowania fizycznego. Miało ono pozwolić na uzyskanie informacji o sposobie zapoznania się nauczycieli z jej treścią, stosowanych rozwiązaniach organizacyjnych i metodycznych związanych z jej wdrażaniem i uwzględnieniu przez szkoły zalecanych warunków i sposobu jej realizacji.

MEN monitorowało¹⁰ w latach szkolnych 2009/2010-2010/2011 wdrażanie nowej podstawy programowej wychowania fizycznego odpowiednio w klasie pierwszej oraz w klasie pierwszej

⁴ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. z 2009 r. Nr 4, poz. 17). Od 1 września 2012 r. obowiązuje rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w tej samej sprawie z dnia 27 sierpnia 2012 r., które obejmuje analogiczne treści (Dz. U. z 2012 r., poz. 977); dalej: podstawa programowa wychowania fizycznego z 2008 r.

⁵ Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 19 sierpnia 2009 r. w sprawie dopuszczalnych form realizacji dwóch godzin obowiązkowych zajęć wychowania fizycznego (Dz. U. Nr 136, poz. 1116) oraz rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2011 r. w tej samej sprawie (Dz. U. Nr 175, poz. 1042), które obowiązują od dnia 1 września 2011 r.

⁶ Dz. U. Nr 51, poz. 458, ze zm.

⁷ Dane według SIO, stan na 15 września 2005 r. i 30 września 2012 r.

⁸ Dz. U. z 2004 r. nr 256, poz. 2572, ze zm.; dalej: ustawa o systemie oświaty.

⁹ Monitorowanie przeprowadzono w latach szkolnych 2009/2010 i 2010/2011 w odpowiednio w 1.373 i 1.359 szkołach podstawowych oraz 633 i 635 gimnazjach. Wyniki opublikowano w formie *Informacji o wynikach monitorowania wdrażania podstawy programowej wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego*. W roku szkolnym 2011/2012 monitorowanie przeprowadzono w 807 szkołach podstawowych, 465 gimnazjach i 180 szkołach ponadgimnazjalnych, tj. odpowiednio 6%, 6% i 7% szkół (MEN nie opublikowało informacji o wynikach tego monitorowania). Zbiorcze wyniki monitorowania zajęć z wychowania fizycznego w kontrolowanym przez NIK okresie zestawiono w *Informacji o wynikach monitorowania podstawy programowej wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego pod kątem wychowania fizycznego w latach szkolnych 2009/2010, 2010/2011, 2011/2012*. Monitorowanie przeprowadzono z wykorzystaniem kwestionariusza ankiety w formie elektronicznej.

¹⁰ *Informacja ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania dotyczącej realizacji zajęć wychowania fizycznego w formach alternatywnych* (czerwiec 2010 r.). Zbadano 615 szkół podstawowych (kl. IV-VI), 849 gimnazjów i 849 szkół ponadgimnazjalnych, tj. po 10% szkół danego typu.

i drugiej szkoły podstawowej pod względem miejsca realizacji zajęć (plywalnia, boiska szkolne, plac zabaw, sala gimnastyczna, zajęcia w terenie) oraz w gimnazjum pod względem form ich realizacji (prowadzenie zajęć w systemie klasowo-lekcyjnym i zajęć do wyboru przez uczniów). W roku szkolnym 2011/2012 monitorowano korzystanie przez uczniów szkoły podstawowej, gimnazjum i szkół ponadgimnazjalnych z pływali oraz formy realizacji zajęć wychowania fizycznego (w systemie klasowo-lekcyjnym i zajęć do wyboru przez uczniów) w tych typach szkół.

Ponadto, w wyniku odrębnego badania przeprowadzonego w roku szkolnym 2009/2010 sprawdzono m.in. realizację zajęć wychowania fizycznego w formie do wyboru przez uczniów¹¹.

(dowód: akta kontroli, str. 15-218)

Poza opisanymi powyżej działaniami, w roku szkolnym 2011/2012 kuratorzy oświaty na podstawie arkusza kontroli zatwierdzonego przez Ministra Edukacji Narodowej przeprowadzili w 3.016 szkołach kontrolę zgodności organizacji zajęć wychowania fizycznego realizowanych w formie zajęć klasowo-lekcyjnych z ramowymi planami nauczania w zakresie liczby uczniów w grupach w szkołach podstawowych, gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych oraz podziału na grupy dla dziewcząt i chłopców w szkołach ponadgimnazjalnych. Z ustaleń tej kontroli wynikało m.in., że w 2.325 szkołach (77%) zajęcia wychowania fizycznego realizowano w formie zajęć klasowo-lekcyjnych z zachowaniem odpowiedniej liczby uczniów w grupie ćwiczeniowej.

Z udzielonych, na podstawie art. 29 pkt 2 lit. f ustawy o NIK, przez ośmiu kuratorów oświaty¹² informacji, wynikało, że w badanym okresie nie prowadzili oni ewaluacji problemowych dotyczących wpływu wprowadzenia podstawy programowej wychowania fizycznego na poprawę efektywności kształcenia, a także kontroli¹³ z dziedziny wychowania fizycznego (z wyłączeniem zadań zleconych przez MEN). Śląski Kurator Oświaty przeprowadził od 21 sierpnia do 2 listopada 2012 r. w 757 szkołach monitorowanie *Realizacji podstawy programowej w gimnazjum w latach 2009/2010-2011/2012*, wnioskując na podstawie odpowiedzi dyrektorów szkół, że dopuszczone do użytku szkolnego programy nauczania wychowania fizycznego uwzględniały właściwą podstawę programową przedmiotu.

(dowód; akta kontroli, str. 309, 315-327, 332-400)

W skontrolowanym okresie ogólnokrajowe projekty doskonalenia nauczycieli-doradców i konsultantów wychowania fizycznego i nauczycieli wychowania fizycznego z problematyki wdrażania podstawy programowej przedmiotu prowadził Ośrodek Rozwoju Edukacji w Warszawie.

W grudniu 2009 r.¹⁴ 30 osób ukończyło kurs dla wojewódzkich ekspertów przedmiotu (za wyjątkiem nauczycieli z województwa pomorskiego, dolnośląskiego i świętokrzyskiego), a w maju 2011 r. kurs na temat wdrażania podstawy programowej w zakresie edukacji zdrowotnej ukończyło 25 nauczycieli-doradców i konsultantów wychowania fizycznego oraz edukatorów ds. edukacji zdrowotnej i promocji zdrowia. Uczestnicy kursu przeprowadzili w następnym roku szkolnym 40-godzinne zajęcia dla 407 nauczycieli wychowania fizycznego.

Ponadto Ośrodek Rozwoju Edukacji przeprowadził 19 ogólnych szkoleń z zakresu wdrażania podstawy programowej kształcenia ogólnego dla 1.600 dyrektorów wszystkich typów szkół, na

¹² Kuratoria oświaty w Białymstoku, Gdańsku, Katowicach, Opolu, Olsztynie, Poznaniu, Warszawie i Szczecinie, na których terenie działania NIK skontrolował 43 szkoły.

¹³ Kuratorzy oświaty przeprowadzili natomiast (do grudnia 2012 r. włącznie) 118 kontroli doraźnych odnoszących się do problematyki wychowania fizycznego¹³, w tym pięć w szkołach niepublicznych o uprawnieniach szkoły publicznej, wydając 32 zalecenia i formułując 79 wniosków.

¹⁴ Projekt systemowy pn. *Wdrożenie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół* realizowany był przez Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Warszawie (do 31 grudnia 2009 r., a następnie jako Ośrodek Rozwoju Edukacji) i Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Poznaniu w ramach priorytetu III. *Wysoka jakość edukacji*, Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, działania 3.3 *Poprawa jakości kształcenia*, poddziałania 3.3.3 *Modernizacja treści i metod kształcenia* realizowany od 1 lutego 2009 r. do 31 marca 2010 r. Celem ogólnym projektu była poprawa jakości kształcenia poprzez wdrożenie nowej podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół i związanych z nią zmian w organizacji nauczania. W wyniku wdrożenia podstawy programowej miała nastąpić m.in. modernizacja procesu kształcenia, poprawa efektywności kształcenia, a także poprawa jakości kształcenia na wszystkich etapach edukacyjnych.

których poruszano m.in. tematykę organizacji zajęć wychowania fizycznego w formach do wyboru, a także pięć spotkań z zakresu tworzenia programów nauczania dla 500 nauczycieli, w których uczestniczyło *kilkudziesięciu nauczycieli wychowania fizycznego*.

MEN, w celu zapoznania dyrektorów szkół i nauczycieli wychowania fizycznego z założeniami i uwarunkowaniami wdrażania reformy programowej przedmiotu przekazało szkołom *Podstawę programową z komentarzami, Tom 8. Wychowanie fizyczne i edukacja dla bezpieczeństwa w szkole podstawowej, gimnazjum i liceum*. Warszawa 2009 r. Ponadto, w 2011 r. Ośrodek Rozwoju Edukacji upowszechnił, także na stronie internetowej placówki, publikację autorstwa P. Wróblewskiego *Realizacja podstawy programowej z wychowania fizycznego*, a w 2012 r. poradnik dla dyrektorów i nauczycieli pn. *Organizacja i realizacja edukacji zdrowotnej w szkole*. W trakcie przygotowania do publikacji znajduje się poradnik dla nauczycieli autorstwa M. Berczyńskiego *Wychowanie fizyczne w szkole* oraz po trzy modelowe programy nauczania na poziomie szkoły podstawowej, gimnazjum i szkoły ponadgimnazjalnej.

(dowód; akta kontroli, str. 14, 16-18)

Uwagi
dotyczące badanej
działalności

Minister Edukacji Narodowej nie skorzystał z możliwości wynikającej z art. 35 ust. 2 pkt 1 ustawy o systemie oświaty nie zlecił kuratorom oświaty – w ramach kierunków realizacji polityki oświatowej państwa w roku szkolnym 2012/2013 – przeprowadzenia ewaluacji problemowej efektów wdrożenia podstawy programowej wychowania fizycznego po cyklu kształcenia 2009/2010-2012/2012 na I i III etapie edukacji.

W ocenie NIK, uzyskanie pogłębionej informacji o efektach realizacji nowej podstawy programowej przedmiotu, tj. o osiągnięciu przez uczniów wymagań stanowiących wskaźniki rozwoju osobowego uczniów, posłużyłoby podjęciu niezbędnych działań korygujących.

Ustalone
nieprawidłowości

Monitorowanie przez Ministerstwo Edukacji Narodowej nowej podstawy programowej wychowania fizycznego ograniczono do ustalenia miejsca prowadzenia zajęć na I etapie edukacji oraz do zbadania form organizacji zajęć wychowania fizycznego na pozostałych etapach edukacji. Natomiast nie sprawdzano:

- uwzględnienia w dopuszczonych do użytku szkolnego programach nauczania nowej podstawy programowej wychowania fizycznego,
- zakresu faktycznej jej realizacji,
- zalecanych warunków i sposobu jej realizacji.

Ograniczenie monitorowania przez MEN wdrażania nowej podstawy programowej wychowania fizycznego było niecelowe, ponieważ nie pozwalało na uzyskanie pełnej informacji o jej wprowadzeniu.

W wyniku kontroli NIK w szkołach, stwierdzono, że w 24 spośród 43 (56%) skontrolowanych gimnazjów dopuszczono programy nauczania wychowania fizycznego, które nie uwzględniały w pełnym zakresie wymagań nowej podstawy programowej przedmiotu, a w 30 gimnazjach (70%) ich nie zrealizowano w obowiązującym zakresie. Ponadto w czterech spośród 20 (20%) szkół podstawowych na II etapie edukacji i w siedmiu spośród 22 (32%) szkół ponadgimnazjalnych, w których wprowadzono nową podstawę programową od roku szkolnego 2012/2013, również dopuszczono do użytku nieprawidłowe programy nauczania wychowania fizycznego.

Działania MEN związane z przygotowaniem nauczycieli wychowania fizycznego do wdrażania podstawy programowej przedmiotu były niewystarczające i spóźnione, uwzględniając liczbę nauczycieli wychowania fizycznego¹⁵ i termin rozpoczęcia wdrażania podstawy programowej, co w ocenie NIK było nierzetelne. Dopiero w grudniu 2009 r. przygotowano 30 wojewódzkich ekspertów przedmiotu (jednak z wyłączeniem osób z województwa pomorskiego, dolnośląskiego i świętokrzyskiego), którzy mieli wspierać nauczycieli w pracy z nową podstawą programową, a kolejny kurs dla 25 nauczycieli-doradców i konsultantów wychowania fizycznego z zakresu edukacji zdrowotnej zorganizowano pod koniec roku

¹⁵ Według danych Systemu Informacji Oświatowej (stan na 30 września 2009 r.) w szkołach publicznych dla dzieci i młodzieży zatrudnionych było 52.238 nauczycieli wychowania fizycznego, co stanowiło 8,5% ogółu nauczycieli.

szkolnego 2010/2011. W 2012 r., tj. trzy lata po rozpoczęciu wdrażania podstawy programowej przedmiotu, upowszechniono poradnik dla dyrektorów i nauczycieli pn. *Organizacja i realizacja edukacji zdrowotnej w szkole*. W trakcie przygotowania do publikacji znajduje się poradnik *Wychowanie fizyczne w szkole* oraz po trzy modelowe programy nauczania przedmiotu na poszczególnych etapach edukacji. Na brak odpowiednich programów nauczania zwracali uwagę kuratorzy oświaty i dyrektorzy kontrolowanych szkół.

Na brak odpowiedniego przygotowania nauczycieli wskazują także ustalenia kontroli NIK. Stwierdzono, że w 11 (58%) spośród 19 szkół podstawowych (na I etapie edukacji – w kl. I-III) i w 20 (46,5%) spośród 43 gimnazjów (odpowiednio) nauczyciele kształcenia zintegrowanego i wychowania fizycznego nie uczestniczyli w zewnętrznych formach doskonalenia dotyczących wdrażania nowej podstawy programowej wychowania fizycznego. Z podstawą programową kształcenia ogólnego nauczyciele zapoznawali się jedynie podczas ogólnych spotkań informacyjnych rady pedagogicznej szkoły.

Ocena częściowa

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie, mimo stwierdzonych nieprawidłowości, działania Ministra Edukacji Narodowej w obszarze rozwoju wychowania fizycznego dzieci i młodzieży w szkołach, w tym zwłaszcza wprowadzenie zmian programowych w jego nauczaniu oraz sposób i zakres ujęcia w nowej podstawie programowej przedmiotu problematyki edukacji zdrowotnej. Stwierdzone nieprawidłowości polegały na ograniczonym monitorowaniu przez MEN wdrażania tejże podstawy programowej oraz opóźnionych i niewystarczających działaniach związanych z przygotowaniem nauczycieli wychowania fizycznego do jej wprowadzenia.

2. Współpraca Ministra Edukacji Narodowej z Ministrem Zdrowia, Ministrem Sportu i Turystyki oraz Ministrem Nauki i Szkolnictwa Wyższego w zakresie profilaktyki zdrowotnej, doskonalenia wychowania fizycznego i sportu szkolnego oraz kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela wychowania fizycznego

2.1. Na podstawie zawartego 23 listopada 2009 r. *Porozumienia o współpracy z Ministrem Edukacji Narodowej, Ministrem Zdrowia oraz Ministrem Sportu i Turystyki w sprawie promocji zdrowia i profilaktyki problemów dzieci i młodzieży w szkołach, placówkach i środowiskach lokalnych* Minister Edukacji Narodowej powołał 1 marca 2010 r. Radę Programową ds. Promocji Zdrowia i Profilaktyki Problemów Dzieci i Młodzieży. Ponadto w Ośrodku Rozwoju Edukacji utworzono 31 marca 2010 r. Zespół Promocji Zdrowia w Szkole, jako wsparcie merytoryczne powołanemu 13 maja 2010 r. Krajowemu koordynatorowi ds. promocji zdrowia.

Rada Programowa ds. Promocji Zdrowia i Profilaktyki Problemów Dzieci i Młodzieży:

- określiła *Kierunki działania w zakresie promocji zdrowia w szkole i profilaktyki problemów dzieci i młodzieży w Polsce w latach 2010–2014*;
- udzielała konsultacji Zespołowi Promocji Zdrowia w Szkole w zakresie rozwoju sieci szkół promujących zdrowie i wdrażania w Polsce europejskiego projektu *Healthy Eating and Physical Activity in Schools (HEPS)*.
- zainicjowała ogłoszenie w październiku 2011 r. *Stanowiska Ministra Edukacji Narodowej, Ministra Zdrowia oraz Ministra Sportu i Turystyki w sprawie działań podejmowanych przez szkoły w zakresie zdrowego żywienia uczniów*¹⁶.

Działania Ministra Edukacji Narodowej wynikające z zadań określonych w powyższym *Porozumieniu* polegały m.in. na realizacji konkursu pn. *Zdrowe dzieci to nasz kapitał – szkolne projekty popularyzujące zdrowy styl życia w szkołach oraz społecznościach lokalnych*

¹⁶ W październiku 2012 r. uzgodniono zaproponowaną przez Radę Programową treść *Stanowiska Ministra Edukacji Narodowej, Ministra Zdrowia oraz Ministra Sportu i Turystyki w sprawie działań podejmowanych przez szkoły w celu zwiększenia aktywności uczniów i nauczycieli*. Szczegółowe działania mające na celu realizację ww. zadań miały zostać rozpatrzone na posiedzeniu Rady Programowej. Do 10 grudnia 2012 r. posiedzenie Rady nie odbyło się (ustalenia kontroli NIK przeprowadzonej w Ministerstwie Sportu i Turystyki).

oraz wspieraniu działań Ośrodka Rozwoju Edukacji związanych z popularyzowaniem programów: *Szkoła promująca zdrowie* i HEPS oraz kompanii społecznej *Wiem co jem*.

2.2. Minister Edukacji Narodowej nie współpracował z Ministrem Zdrowia przy realizacji zaleceń zawartych w opracowaniu pn. *Profilaktyka wad postawy u dzieci i młodzieży w środowisku nauczania. Rekomendacje Ministra Zdrowia*. 2009 r. Zalecenia te opracował zespół ekspertów powołany przez Ministra Zdrowia, na wniosek Ministra Edukacji Narodowej z 2008 r.¹⁷

MEN nie prowadził bezpośrednich działań mających na celu wdrażanie rekomendacji zawartych w powyższym dokumencie. Odnosząc się do tej kwestii, zastępca dyrektora Departamentu Zwiększania Szans Edukacyjnych – Pani Joanna Wrona poinformowała, że zadania wynikające z rekomendacji Ministra Zdrowia są realizowane przez szkoły w zależności od potrzeb uczniów. W szkołach prowadzone są badania przesiewowe służące wykrywaniu wad postaw u dzieci, w wyniku których podejmowane są dalsze działania profilaktyczne lub mające na celu skorygowanie postawy. Ponadto standardy szkół promujących zdrowie oraz wdrażanie i upowszechnianie programu HEPS wpisują się w zalecenia wynikające z powyższego dokumentu. Dyrektor Departamentu Kształcenia i Wychowania MEN – Pani Beata Pawłowska poinformowała natomiast, że dyrektorzy szkół mają możliwość uwzględnienia gimnastyki korekcyjnej w ramach zajęć wychowania fizycznego oraz godzin pozostających do ich dyspozycji¹⁸.

Minister Edukacji Narodowej nie współdziałał także z Ministrem Zdrowia w zakresie przeciwdziałania zjawisku zwolnień z zajęć wychowania fizycznego udzielanych przez dyrektora szkoły na podstawie opinii lekarza. Z *Informacji ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania dotyczącej realizacji zajęć wychowania fizycznego w formach alternatywnych* (czerwiec 2010 r.) wynika, że procent uczniów zwolnionych z zajęć wychowania fizycznego na podstawie opinii lekarza wyniósł w gimnazjum 9,7%, natomiast w szkołach ponadgimnazjalnych – 12% (wobec badanych odpowiednio 150.197 i 322.281 uczniów). Z ustaleń kontroli NIK przeprowadzonej w szkołach publicznych¹⁹ (2010 r.) wynika również, że dyrektorzy szkół ponadgimnazjalnych zwolnili na podstawie opinii lekarza z zajęć wychowania fizycznego w latach szkolnych 2007/2008-2009/2010 odpowiednio 8,7%, 10,2% i 10,7% uczniów.

Dyrektor Departamentu Kształcenia Ogólnego i Wychowania – Pani Beata Pawłowska wyjaśniła, że Ministerstwo rozważało możliwość wnioskowania o zmiany legislacyjne w omawianym zakresie zakładając wraz z Ministrem Sportu i Turystyki spotkanie z Ministrem Zdrowia w tej sprawie. MEN uważa jednak, że *istoty problemu nie stanowi kwestia szczegółowego określenia zasad wydawania ww. opinii, (...), ale kształtowanie świadomości rodziców, którzy odpowiadają za liczbę zwolnień z zajęć wychowania fizycznego*.

(dowód: akta kontroli, str. 7-8, 224-225, 309-312, 329-330)

Minister Edukacji Narodowej nie uregulował wspólnie z Ministrem Zdrowia kwestii podnoszonej w wystąpieniu pokontrolnym NIK z 20 maja 2011 r. po kontroli pn. *Realizacja zadań w zakresie zapobiegania nadwadze i otyłości u dzieci i młodzieży szkolnej* (P/10/190) dotyczącej określenia form i zakresu współpracy pielęgniarki środowiska nauczania z dyrektorem szkoły i radą pedagogiczną²⁰.

¹⁷ W informacji udzielonej NIK przez Ministerstwo Zdrowia w trakcie kontroli przeprowadzonej w Ministerstwie Sportu i Turystyki, na podstawie art. 29 ust. 1 pkt 2 lit. f ustawy o NIK, wskazano, iż propozycja MEN miała wynikać z potrzeby opracowania jednolitych, opartych o aktualną wiedzę medyczną wskazań dla środowiska nauczania i wychowania w zakresie działań zapobiegających występowaniu wad postawy u dzieci i młodzieży. Ministerstwo Zdrowia, odnosząc się do wyników wdrażania powyższych rekomendacji wskazało, że charakter opracowania (rekomendacje), jak i brak podstaw prawnych wykluczają możliwość monitorowania zaleceń przez ten resort.

¹⁸ Zgodnie z § 2 ust. 5 pkt 4 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 12 lutego 2002 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych (Dz. U. Nr 15, poz. 142 z ze zm.) oraz, od 1 września 2012 r., zgodnie z § 8 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 lutego 2012 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych (Dz. U. poz. 204).

¹⁹ Informacja o wynikach kontroli *Wychowanie i fizyczne i sport w szkołach publicznych* (P/09/069).

²⁰ Minister Edukacji Narodowej zwrócił się w tej sprawie do Ministra Zdrowia 30 czerwca 2011 r., który w odpowiedzi z 26 lipca 2011 r. wskazał, że delegacja ustawowa rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 28 sierpnia 2009 r. w sprawie organizacji profilaktycznej opieki zdrowotnej nad dziećmi i młodzieżą, tj. art. 27 ust. 3 ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. z 2008 r. Nr 164, poz. 1027, ze zm.) nie daje podstaw do

2.3. W skontrolowanym przez NIK okresie Ministerstwo Edukacji Narodowej nie współdziałało z Ministerstwem Sportu i Turystyki w obszarze rozwoju wychowania fizycznego oraz sportu szkolnego, pomimo że w przyjętej przez Radę Ministrów 23 stycznia 2007 r. *Strategii rozwoju sportu w Polsce do roku 2015* założono, że realizatorem zadań priorytetu 1. i 2. będzie Ministerstwo Sportu, przy merytorycznej współpracy m.in. MEN²¹.

Wyjątek stanowiło powołanie przez Ministra Edukacji Narodowej i Ministra Sportu i Turystyki w sierpniu 2012 r. *nieformalnego zespołu roboczego*, który podczas trzech spotkań we wrześniu i październiku 2012 r. ustalił zadania dla obu Ministerstw. Należało do nich:

- 1) wypracowanie rozstrzygnięć minimalizujących zjawisko absencji uczniów na zajęciach wychowania fizycznego (w uzgodnieniu z Ministrem Zdrowia);
- 2) przeprowadzenie kampanii społecznej promującej aktywność ruchową uczniów;
- 3) wsparcie nauczycieli wychowania fizycznego (przeprowadzenie konkursu na najlepszy program nauczania oraz najlepszego nauczyciela wychowania fizycznego; opracowanie aplikacji pomagającej nauczycielom opisać postępy uczniów; prowadzenie doskonalenia zawodowego nauczycieli wychowania fizycznego);
- 4) usystematyzowanie form powszechnego współzawodnictwa (opracowanie zasad funkcjonowania systemu ogólnopolskich zawodów sportowych w ramach obowiązującej struktury systemu oświaty);
- 5) funkcjonowanie oddziałów sportowych, szkół sportowych oraz szkół mistrzostwa sportowego;
- 6) przeprowadzenie pilotażowych badań dotyczących diagnozy sprawności fizycznej dzieci i młodzieży w szkołach.

[dowód: akta kontroli, str. 219-220, 263-271]

2.4. W badanym okresie współpraca Ministra Edukacji Narodowej z Ministrem Nauki i Szkolnictwa Wyższego polegała na międzyresortowych konsultacjach obejmujących projekt rozporządzenia w sprawie standardów kształcenia przygotowujących do wykonywania zawodu nauczyciela. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w tej sprawie zostało wydane 17 stycznia 2012 r.²², w porozumieniu z Ministrem Edukacji Narodowej, na podstawie delegacji określonej w art. 9c ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym²³.

(dowód; akta kontroli, str. 260-262)

Uwagi
dotyczące badanej
działalności

1. Minister Edukacji Narodowej nie podjął wspólnie z Ministrem Zdrowia działań służących wypracowaniu metod przeciwdziałających narastającemu zjawisku zwolnień uczniów z zajęć wychowania fizycznego. NIK uważa, że powyższy problem wymaga wspólnych działań, czego dowodem są podane wyżej wyniki kontroli MEN i NIK oraz zaakcentowanie tej kwestii we wrześniu 2012 r. podczas spotkań zespołu roboczego powołanego przez Ministra Edukacji Narodowej i Ministra Sportu i Turystyki. Zdaniem NIK, niezaproszenie Ministra Zdrowia do uczestnictwa w pracach ww. zespołu zmniejsza możliwość wypracowania i skutecznego wdrażania ewentualnych rozwiązań.

rozstrzygania w drodze rozporządzenia zakresu i form współpracy pomiędzy pielęgniarką a dyrektorem i radą pedagogiczną szkoły. Wskazał przy tym, że brakuje odpowiednich rozstrzygnięć obligujących dyrektora szkoły i rady pedagogicznej do współpracy z pielęgniarką w przepisach prawnych wydanych przez Ministra Edukacji Narodowej.

²¹ W *Strategii* w obszarze działania 1.1. *Sprawność fizyczna dzieci i młodzieży* w ramach priorytetu 1. *Popularyzacja sportu dla wszystkich* określono następujące zadania dotyczące wychowania fizycznego i sportu szkolnego:

1. *Promocja autorskich programów nauczania wychowania fizycznego.*
2. *Wdrażanie nowoczesnych programów kontroli poziomu sprawności fizycznej.*
3. *Doskonalenie form powszechnego współzawodnictwa.*
4. *Promocja umiejętności pływania Umiem pływać.*
5. *Rozszerzenie programu Sport wszystkich dzieci.*
6. *Promocja programów sportowo-rekreacyjnych zajęć pozalekcyjnych.*

Ponadto w ramach priorytetu 2. *Wzrost poziomu wyników sportowych* w obszarze działania 2.1. *Sport kwalifikowany* realizowano zadanie 2. *Doskonalenie i rozszerzanie Programu szkolenia sportowego młodzieży uzdolnionej* (zadanie dotyczyło m.in. szkół mistrzostwa sportowego).

²² Dz. U. z dnia 6 lutego 2012 r., poz. 131.

²³ W brzmieniu określonym ustawą z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytułach naukowych oraz o stopniach i tytułach w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 84, poz. 455).

Minister Edukacji Narodowej nie podjął także współpracy z Ministrem Zdrowia służących wdrożeniu zaleceń zawartych w opracowaniu pn. *Profilaktyka wad postawy u dzieci i młodzieży w środowisku nauczania. Rekomendacje Ministra Zdrowia*.

O skali problemu świadczy fakt, że w roku szkolnym 2011/2012 zniekształcenia kręgosłupa i otyłość stwierdzono u 455.307 uczniów²⁴, co stanowi 10% populacji uczniów szkół publicznych i niepublicznych dla dzieci i młodzieży. Z kontroli NIK przeprowadzonej w szkołach publicznych (2010 r.) wynikało, że w 25 spośród 42 szkół publicznych (59%) nie prowadzono zajęć z gimnastyki korekcyjnej dla uczniów z wykrytymi wadami postawy.

Najwyższa Izba Kontroli stwierdziła w trakcie obecnej kontroli brak współpracy w powyższym obszarze pomiędzy dyrektorami szkół a pielęgniarkami, nieprzeznaczanie przez dyrektorów szkół godzin pozostających do ich dyspozycji na zajęcia korekcyjne, jak również niewykorzystywanie możliwości ich organizacji w ramach form do wyboru przez uczniów czy możliwości prowadzenia takich zajęć wynikających z art. 42 ust. 2 pkt 2 lit. a i b ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta nauczyciela²⁵. Ponadto standardy szkół promujących zdrowie oraz program HEPS w ograniczonym zakresie uwzględniają kwestie korygowania wad postawy. Należy podkreślić, że w bazie Systemu Informacji Oświatowej nie odnotowuje się zajęć z gimnastyki korekcyjnej, co nie pozwala na określenie zaangażowania szkół w działania mające na celu korygowanie wad postawy.

Ponadto należy zauważyć, że Minister Edukacji Narodowej nie uzgodnił z Ministrem Zdrowia kwestii dotyczącej form i zakresu współpracy pielęgniarki środowiska nauczania z dyrektorem szkoły i radą pedagogiczną. W konsekwencji nie wprowadzono odpowiednich uregulowań prawnych obligujących do współpracy obie strony – dyrektora szkoły i radę pedagogiczną oraz pielęgniarkę szkolną.

2. Minister Edukacji Narodowej nie współpracował z Ministrem Sportu i Turystyki w celu realizacji zadań *Strategii rozwoju sportu w Polsce do roku 2015* odnoszących się do wychowania fizycznego i sportu szkolnego. Należy podkreślić, że cztery zadania ustalone przez nieformalny zespół działający od września 2012 r. są zbieżne z zadaniami określonymi w ramach priorytetu 1 i 2. *Strategii* i w związku z tym powinny być skutecznie realizowane już od 2007 r.

NIK zwraca ponadto uwagę, że zaprzestanie realizacji od 2009 r. zadania 1. priorytetu 1. *Strategii* dotyczącego konkursów na programy nauczania wychowania fizycznego, które w założeniu miało przynieść wzrost atrakcyjności i efektywności lekcji wychowania fizycznego, zbiegło się z wprowadzeniem od roku szkolnego 2009/2010 nowej podstawy programowej wychowania fizycznego.

Zgodnie z informacjami uzyskanymi w trakcie kontroli w Ministerstwie Sportu i Turystyki, to MEN zaprzestał organizacji konkursów, uznając że konkursy te spełniły swoją rolę i dalsza ich organizacja jest bezzasadna. W kontekście powyższych ustaleń NIK nie podziela poglądu wyrażonego przez Beatę Pawłowską, dyrektora Departamentu Kształcenia Ogólnego i Wychowania MEN, że brak współdziałania Ministra Edukacji Narodowej z Ministrem Sportu i Turystyki wynikał z faktu, że ostatni z nich nie oczekiwał pomocy w realizacji zadań sformułowanych w *Strategii Rozwoju Sportu w Polsce do roku 2015*.

Ustalone nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

Ocena cząstkowa

W ocenie Najwyższej Izby Kontroli współpraca Ministra Edukacji Narodowej z Ministrem Sportu i Turystyki oraz Ministrem Zdrowia, mająca na celu rozwiązywanie problemów występujących w obszarze wychowania fizycznego i sportu szkolnego, nie odbywała się w sposób systematyczny warunkujący jego doskonalenie i rozwój.

²⁴ Według informacji Ministerstwa Zdrowia uzyskanych na podstawie art. 29 ust. 1 pkt 2 lit. f ustawy o NIK.

²⁵ Dz. U. z 2006 r. Nr 97, poz. 674 ze zm.

IV. Wnioski

Przedstawiając powyższe oceny i uwagi wynikające z ustaleń kontroli, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli²⁶, wnosi o:

Wnioski
pokontrolne

- 1) rozszerzenie zakresu monitorowania wdrażania podstawy programowej wychowania fizycznego o badanie treści kształcenia określonych w tej podstawie z uwzględnieniem *Zalecanych warunków i sposobów jej realizacji*;
- 2) systematyczną współpracę z Ministrem Sportu i Turystyki w obszarze rozwoju wychowania fizycznego i sportu szkolnego, w tym zadań ujętych w *Strategii rozwoju sportu w Polsce do roku 2015*;
- 3) podjęcie współpracy z Ministrem Zdrowia mającej na celu wypracowanie rozwiązań dotyczących przeciwdziałania wadom postawy wśród uczniów oraz narastającemu zjawisku zwolnień uczniów z zajęć wychowania fizycznego;
- 4) rozważenie podjęcia działań o charakterze legislacyjnym zobowiązujących dyrektora szkoły i radę pedagogiczną do współpracy z pielęgniarką szkolną wraz z określeniem jej zakresu i form współdziałania;
- 5) rozważenie zobowiązania dyrektorów szkół i placówek oświatowych do wprowadzania do bazy Systemu Informacji Oświatowej danych o liczbie uczniów objętych zajęciami z gimnastyki korekcyjnej.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla Ministra Edukacji Narodowej, drugi do akt kontroli.

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do Prezesa Najwyższej Izby Kontroli.

Obowiązek

poinformowania
NIK o sposobie
wykorzystania uwag
i wykonania wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK proszę o poinformowanie Najwyższej Izby Kontroli, w terminie 21 dni od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykorzystania uwag i wykonania wniosków pokontrolnych oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Warszawa, 30 lipca 2013 r.

Dyrektor

Departamentu Nauki, Oświaty i Dziedzictwa
Narodowego

Piotr Prokopczyk

²⁶ Dz. U. z 2012 r., poz. 82.